

Anna Larsson, Björn Norlin,
Maria Rönnlund

*Den svenska skolegårdens historia:
Skolans utemiljö som pedagogisk och
sosialt rum*

Nordic Academic Press
2017, 290 pp

Jeg har med stor interesse og glede lest boken om den svenske skolegårdens historie. Interessen min for tematikken stammer fra at jeg selv forsker på skolegårder og skolebygg, og gleden over boken stammer fra at jeg opplever den nyskapende og velskrevet. Forfatterne, alle fra universitetet i Umeå, gir en historisk fremstilling som strekker seg over en periode på 400 år; fra 1600-tallet til 2010-tallet. Boka omhandler på mange vis *stedet* og *rommets* betydning i utdanningsdiskursen og spesielt skolegårdens betydning som et sosialt og pedagogisk rom.

Forfatterne forankrer sine analyser av skolegården i Henri Lefebvres teori om det sosiale rommet (*The production of space*, 1991). De bryter ned studien av skolegården i tre romlige dimensjoner og inndeler det sosiale rommet i tre hovedkomponenter, som konstituerer skolegården i studien: *den representerte skolegården*, *den fysiske skolegården* og *den levde skolegården*. Gjennom bokens 9 kapitler brukes dette analytiske rammeverket til å tolke og forstå den svenske skolegårdens utvikling. En slik tilnærming og analyse oppleves som fruktbar og nyskapende, og skaper en ekstra dimensjon i analysen av det historiske materialet.

Forfatterne har anvendt seg av en rekke ulike kildetyper, og kildeomfanget er selvsagt avhengig av hvilken tidsperiode som behandles; kildene blir mer tallrike og omfattende dess nærmere vår egen tid. De mest sentrale kilder er offisielle tekster og styringsdokumenter som skolelover, læreplaner, bygge- og planteg-

ninger for skolebygg og skolegårder. Andre kilder er årsrapporter, ulike artikler og tekster om skolegården fra fagblader for både lærere, arkitekter og tekster for barn og ungdom. Fotografier og illustrasjoner av skolegårder er også med som sentrale kilder. De nevnte kilder bidrar til å fange *den representerte skolegården* og *den fysiske skolegården*. For å fange *den levde skolegården* har forfatterne benyttet seg av minnesamlinger, selvbiografier og intervjuer, og de har selv intervjuet dagens elever og ansatte i skolen. Det gjøres godt rede for kildematerialet supplert med en ryddig metodisk refleksjon og forskningsetiske betraktninger. Til sammen presenterer forfatterne et rikholdig kildemateriale som brukes aktivt i teksten og med et godt sluttnotesystem tilhørende hvert kapittel. Boken er for øvrig rikt illustrert med trykk, skisser og fotografier som til sammen konkretiserer og visualisere tekstens tematikk for leseren.

Over åtte kapitler får vi en kronologisk fremstilling av den svenske skolegårdens historie, etterfulgt av et niende kapittel som sammenfatter og diskuterer hvordan skolegården historisk har tatt form. Mange interessante temaer og analyser tas opp av forfatterne, og jeg har plass bare til et lite utvalg her. Boken starter på 1600-tallet og da er det en historie først og fremst om skoler for gutter og om skolegården i de statlige skolene for sekundærundervisning. Skolegården er fra starten av et sted for rekreasjon, fysisk aktivitet og lek, inspirert av klassisk humanistisk utdanningstradisjon med betoningen av fysisk aktivitet som viktig for intellektuell utvikling.

Skolens relasjon til *kirken* er sentral frem til midten av 1800-tallet og hadde betydning for skolegården og hvilken *atferd* man anså som passende. Skoler lå gjerne ved siden av kirker og delte gårds-plass, og utemiljøet blir allerede nevnt i en skoleordning fra 1611 om elevens

oppførsel i utendørs pauser fra undervisningen. I takt med skolens utvikling følger fokus på mer disiplinering og kontroll med de frie aktivitetene utendørs; visste du at det fantes eget skolefengsel på skolegårdene på 16- og 1700-tallet ("skolhåket")? Vi får også kjennskap til hvordan skolegården i Sverige tidlig var et sted for militærekseris, våpentrening for gutter og utover 1800-tallet en arena for *gymnastikk og kroppsøvelser* (kjent som "Linggymnastiken"). Slikt skulle styrke nasjonalisme og nasjonsbygging i det svenske samfunnet. Gymnastikken ble utover 1900-tallet erstattet med skoleidretten og det medførte at skolegårdene fikk områder for ballspill og idrettsaktivitet, noe den fortsatt preges av.

Lek, læring og fysisk aktivitet fremtrer som gjennomgripende forestillinger om skolegården. Skolegården er et pedagogisk hjelpemiddel til å konkretisere og variere undervisningen. Utover på andre halvdel av 1900-tallet og spesielt siden 1970-tallet blir man opptatt av at skolegården skal tilfredsstille barns behov for ulike typer lek og aktiviteter. Leken og de frie aktiviteter settes i økende grad i forbindelse teorier om barns utvikling, både sosialt, kognitivt og motorisk. Fra 1970-tallet av ses skolegården i sammenheng med barns oppvekstmiljø og kobles til nærmiljøet. I dag skal skolegården både i og utenom skoletiden sørge for å gi elevene gode opplevelser, og innby og stimulere barna til aktivitet og fysisk utfoldelse, som del i et folkehelseperspektiv.

Et annet fenomen boken tar opp er fremveksten av *skolehagene* utover 17-1800 tallet. Skolehagen var gjerne en integrert del av skolegården. I sekundærskolene ("läroverken") som lå i byer og som var skolene for middel- og overklassens barn, skulle skolehagen først fremst anvendes i læren om botanikk og biologi. I folkeskolen, med sin arbeider og landsbygdorientering var det primære å tileg-

ne seg plante- og dyrkingskunnskaper. Hagestell skulle lære denne elevgruppen å bli arbeidsomme og forberede de på et landbruksliv. Slik sett var Sveriges parallellskolesystem et system som skapte ulike skolegårder for ulike samfunnsklasser. Boken viser også at sosiale kategoriseringer som *kjønn* og *alder*, i tillegg til *klasse*, har hatt, og har, stor betydning for utforming og bruk av skolegården.

På 1990-tallet kom en internasjonal kritikk av de "grå skolegårder" og fokus på utendørs undervisning, miljøperspektiver og en forgrønning av skolegårdene skapte mye engasjement blant og lokale skolegårdstiltak. Fra historisk sett å være et sentralstyrt og regulert rom med statlige standardiseringer og krav, ble skolegården etter 1980/90 mer avregulert og lokalt utformet der kvalitative beskrivelser fremfor kvantifiserbare størrelser på f.eks. areal pr elev gjelder. Fraværet av normering har ført til at skolegården utfordres; økt fortetning gir knapphet på areal, særlig i urbane strøk og ved nybygging av skoler. Hvordan skolene prioriterer utforming av skolegården kan også bli en faktor i skolens konkurranse om elever, og forfatterne spør om vi går mot en utvikling også mot "bra" og "dårlige" skolegårder i en alt mer segregert svensk skole med større forskjeller mellom kommuner og enkeltskoler.

Tematikken – skolegården spesielt og de materielle omgivelser i skolen generelt – er ikke så mye til stede i studier av skole- og utdanningshistorien. Forfatterne har med denne boken vist hvordan man kan koble en historieskriving om skolegården sammen med generell utdannings – og samfunns historie, og på det viset satt skolegården inn i en større samfunnsmessig kontekst. God lesning!

Hans Petter Ulleberg
Norges teknisk-naturvitenskapelige
Universitet (NTNU)
hans.petter.ulleberg@ntnu.no